

פינחס - מפקד 'אוגדת-הנוקמים' במלחמת מדיין

ספר במדבר פרק לא

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הִחַלְצוּ מֵאִתְּכֶם
אֲנָשִׁים לְצָבָא וְיִהְיוּ עַל מִדֵּין לְתֵת נִקְמַת יְדֹד
בְּמִדֵּין: (ה) וַיִּמָּסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמָּטָה
שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא: (ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
אֶלֶף לַמָּטָה לְצָבָא אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֱלִעֶזֶר
הַכֹּהֵן לְצָבָא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֲצָצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ:

רש"י על במדבר פרק לא פסוק ו

(ו) **אוֹתָם וְאֵת פִּינְחָס** – מגיד שְׁהִיָּה פִינְחָס שְׁקוֹל
כְּגֹד כּוֹלֵם. וּמִפְנֵי מָה הֵלֶךְ פִּינְחָס וְלֹא הֵלֶךְ
אֲלֵעֶזֶר?...

אע"פ שאלעזר ככה גדול, נצטווה: 'ומן
המקדש לא יצא' - אבל איסור זה הוא רק
'בשעת עבודה', אבל ללא ציץ אין הכה"ג
יכול לעבוד עבודה, הרי היה אלעזר יכול
לצאת בראש הצבא [מנמק רש"י:]

- אמר הקב"ה: מי שהתחיל במלואה שְׁהִיָּה כְּזִי בַת
לֹר, יִגְמֹר.
- ד"א שְׁהִיָּה לְנִקּוֹם נִקְמַת יוֹסֵף אֲבִי אֱמֹו שְׁנֵא' (בראשית לז) והמדיינים מכרו אותו.

ומניין שהיתה אֱמֹו שֶׁל פִּינְחָס מִשְׁל יוֹסֵף? שְׁנֵא' (שמות ו) מִבְּנוֹת פּוֹטִיפָר מִזְרַע יִתְרוֹ שְׁפִיטָם
עֹגְלִים לַע"א וּמִזְרַע יוֹסֵף שְׁפִטָּפֶט בְּיָרֹו.

- ד"א שְׁהִיָּה מִשְׁחָת מִלְחָמָה:

והנה רש"י זה צריך ביאור:

1. מָה הִכְרִיחַ אֶת רִש"י לִפְרֹשׁ 'שְׁהִיָּה פִינְחָס שְׁקוֹל
כְּגֹד כּוֹלֵם' ?
יִתְּנָה שְׁלֹכָן הַזִּכְרִי הַפְּסוּק בִּנְפֹרֶד, עֵקֶב
חֲשִׁיבוֹת-תַּפְקִידוֹ כ'מִשְׁחָת מִלְחָמָה' [כדפירש"י]
עֲצָמוּ בִּפְיֹוּשׁוֹ הַשְּׁלִישִׁי – אִוֹלָם בְּמָה מִצִּינֹו
שִׁגְדָלָה חֲשִׁיבוֹתוֹ 'כְּגֹד כּוֹלֵם'!
2. וְאִם כִּבְר קִבַּע ש'פִּינְחָס שְׁקוֹל כְּגֹד כּוֹלֵם' –
הִרִי זֶה הַסִּיבָה ש'לֹא הֵלֶךְ אֲלֵעֶזֶר?.. וּמִתּוֹרֶץ:
'וּמִפְנֵי מָה הֵלֶךְ פִּינְחָס'?
3. וְעוֹד, וְכִי מִעֲצָמוֹ הֵלֶךְ? וְהִלָּא מֹשֶׁה שִׁלַּחְהוּ!
[כמ"ש: 'וישלח אותם משה'] לָמָּה כּוֹתֵב: 'אִמֹר
הַקֵּב"ה'?
4. מִדּוּעַ לֹא הִסְתַּפֵּק רִש"י בְּתִירוּצוֹ הָרֵאשׁוֹן
'שִׁהְיָתָחִיל בְּמִצְוָה אוֹמְרִים לוֹ גְּמוּר' – וְלֹכֵן 'לֹא
הֵלֶךְ אֲלֵעֶזֶר'?
5. וּלְפִי הַשְּׁנִי יוֹקֶשֶׁה: מָה עֲנִין יֵשׁ בְּנִקְמָה עַל
מִכִּירָתָם אֶת יוֹסֵף לְאַחֵר דּוֹרוֹת רַבִּים? וְמָה הִיָּה
חֲטָאָם שֶׁל 'הַמִּדְיָנִים' שִׁקְנוּ עֶבֶד וְרָצוּ לִסְחוֹר
בּוֹ וּמִכְרוּהוּ כְּמִנְהַג סוֹחְרֵי הָעִבְדִּים?
6. וְעַל הַכֹּל, הַפִּירוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי [שְׁלִכְאוּרָה עוֹנָה יָפָה
עַל הַשְּׁאֵלָה בְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט] בְּמָה הִיא חוֹלְשָׁתוּ –
עַד כִּדִּי שֶׁהִצִּיבּוֹ רִש"י כְּפִירוּשׁ אַחֲרוֹן?

א. 'מי שהתחיל במצוה – יגמור'

בְּפִירוּשׁוֹ הָרֵאשׁוֹן מִרְמֵז ש'הִיָּתוֹ שְׁקוֹל כְּגֹד כּוֹלֵם'
אִינוּ בְּגִלָּל צְדָקוֹתוֹ וְזִכּוּיָתוֹ בְּכִלָּל, כִּי בּוֹדָא
אֲלֵעֶזֶר אֲבִיו הִיָּה צְדִיק מִמֶּנּוּ...

אלא עֵקֶב מִסִּירַת נַפְשׁוֹ שֶׁהִתְחִילָה בְּהִרְיָגָתָה שֶׁל
הַמִּדְיָנִית ו'הִשִּׁיב אֶת חֲמָתִי... וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'
וְבִזָּה הוּא שְׁקוֹל כְּגֹד כּוֹלֵם, אֲלֵעֶזֶר לֹא הִיָּה שׁוֹתֵף
בְּזָה!

שְׁהִיָּה הַצִּיּוּי לְמֹשֶׁה הִיָּה לְקַחַת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל 'אֶלֶף
לַמָּטָה' [סְכוּם מִדּוּיָק] וְהִכְתּוּב חוֹזֵר עַל הַמִּסְפָּר
אַרְבַּע פְּעָמִים, לְעִיכּוּבָא! לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר! [וְלֹא
אִמֹר 'וּפִינְחָס בְּתוֹכָם'] – נִמְצָא שְׁפִינְחָס לֹא נִשְׁלַח ע"י
מֹשֶׁה, אֲלֹא 'הֵלֶךְ מִעֲצָמוֹ'

לֹא כְּשֵׁנִים עָשָׂר אֶלֶף – בְּהֵם נִאֲמַר 'וַיִּמָּסְרוּ'
בְּעַל כְּרַחֲוֹ וְכִי פִינְחָס לֹא אִיכְפַּת הִיָּה לוֹ
שְׁמִיתָת מֹשֶׁה תְּלוּיָה בּוֹה"י?

כִּי לִגְבִּיו 'אִמֹר הַקֵּב"ה': הַתְּחִיל בְּמִצְוָה יִגְמֹר!

'וְלֹכֵן לֹא הֵלֶךְ אֲלֵעֶזֶר' כִּי [הוּא לֹא הִתְחִיל בְּמִצְוָה, וְגַם]
אִסוּר לוֹ לְהִיטָמָא בְּהִרְיָגַת הַמִּלְכִּים...

אֲבָל פִּינְחָס [שִׁגְם הַתְּחִיל בְּמִצְוָה, וְגַם] נִעְשׂוּ לוֹ נִסִּים
בְּהִרְיָגַת זְמָרִי וְכִזְבִּי שֶׁלֹא יִיטָמָא מֵהֶם! יִיעֲשׂוּ לוֹ גַּם
נִסִּים שֶׁלֹא יִיטָמָא [אֲע"פ שֶׁכִּבְר הַתְּכַהֵן] כִּי יִהְיֶה
הַמִּלְכִּים מִרְחוּק – ע"י הַצִּיץ...

•

אֲבָל חוֹלְשַׁת פִּירוּשׁ זֶה הִיא, ש'הִרְיָגַת כְּזָבִי בַת צוּר'
לֹא הִיָּתָה תְּחִילַת 'מִצְוֹת הַנִּקְמָה בְּמִדֵּין'!

הריגתה מדין 'הבועל ארמית קנאין פוגעין בו' אך בתנאי ש'לא פירש' [ולכן נאלץ פינחס להורגה יחד עמו]

א"כ 'נקמת ה' במדין' איננה גמר-המצוה בה התחיל פינחס... לכן הוזקק לפירוש שני:

ב. נקמת-פינחס על מכירתם את יוסף

ד"ר שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנא': 'המדינים מכרו אותי'.

ומנין שהיתה אמו של פינחס משל יוסף שנא': 'מצנות פוטיאל' מזרע יתרו שפיטס עגלים לע"א ומזרע יוסף שפטפט ביצרו.

לפירוש זה, לא היתה זו הוראה מיוחדת ש'אמר הקב"ה', [שעקב זכות ניסיון יצליח להפיל המלכים] – אלא יזמה של פנחס עצמו, שאמורה 'להכשיר' את מעורבותו האישית במלחמה זו יותר מראשי העם האחרים, כדלקמן:

ולפלא שהגמרא בסוטה [שהיא מקורו של רש"י] מסתפקת ביחוסו של פינחס ל'יוסף' [אם היה מצד 'אבי אמו' או מצד 'אם-אמו'] ואילו רש"י קובע שאבי אמו הוא שהיה מיוסף,

מדוע א"כ משלב רש"י גם את הדיעה הגורסת שייחוסו 'מזרע יתרו שפיטס עגלים לע"א'?

וי"ל שהדיעה שאבי אמו היה יתרו, היתה דעת השבטים שביזוהו ותלו מעשה הקנאות שלו ב'אכזריות' שירש מיתרו,

לכן כדי לשלול דעתם, מדגיש פינחס שמטרת הליכתו למלחמה – בהתנדבות, כנ"ל – להבליט שמעורבותו היתירה נובעת משייכותו ל'יוסף' [שומר הברית שפטפט ביצרו] וכדי לנקום בזה ש'המדינים מכרו אותו'!

[וא"ת ומה בכך שמכרוהו?] ראה סיום הפסוק:

ספר בראשית פרק לו

(לו) וְהַמְדִּינִים מָכְרוּ אֶת־יֹאֵל מִצְרַיִם לְפֹטִיפָר סָרִיס פְּרֻעָה וְגו'. [ומאי נפק"מ למי מכרוהו?]

ראה רש"י שם מא, מה.

(מה) פוטי פרע – הוא פוטיפר ונקרא פוטי פרע על שנתתם מאליו לפי שחמד את יוסף למשכב זכר:

כלומר, לא מכרוהו סתם כעבד, אלא לאחד משרי פרעה! ולשם זנות, כשמטרתם היתה לפגוע בקדושת יוסף הצדיק, לפיכך הלך פינחס למלחמה כדי לשלול את ממונם, שיפסידו רווחיהם מאותה המכירה ולהקדישו כ'תרומת המכס' לה'.

ולפי"ז י"ל שפינחס כלל לא הוצרך להיות בחזית המלחמה להריגת המלכים [ולא הוצרך להזדקק לניסים שלא ייטמא] – אלא לדאוג שחלק מהבזיה ושלל-מדין, יוקדש למשכן.

כי [לפי הפירוש הראשון] אם אמנם המניע של פינחס היה לגמור המצוה שבה התחיל [בהריגת מדיינית אחת, כזבי בת צור] –

מדוע לא דאג ליגמר המצוה – שחלוצי הצבא יחרגו כל נשי מדין! כיצד א"כ אירע שיחיתם כל נקיבה', אף שפינחס היה עמהם?!

אין זאת אלא, שנקמתו היתה רק בשלילת-שללם של מוכרי יוסף.

ובזה 'אישר' פינחס את ייחוסו ליוסף הצדיק, אבל אליעזר שלא היה זקוק לאישור ייחוסו 'לא הלך' לנקום במדיינים

אבל חולשתו של פירוש זה היא בהיותו נקמה על חטא קדמון שעבר זמנו, שאיננו קשור לאירועים העכשוויים של העם המדייני...

[מה גם שאם המגמה היא לנקום על מכירת יוסף, מדוע לא נחלץ 'יהושע בן נון' למלחמה [בהיות הוא עצמו משבט אפרים בן יוסף] מצד אביו [שהרי השבט נקבע לפי האב] ולא רק מצד אמו כפינחס?...]

לכן מביא רש"י פירוש שלישי:

ג. דבר אחר: שהיה משוח מלחמה

לפירוש זה אין צורך [בדברי דרוש] לבאר 'למה הלך פינחס', כי זה לא היה כלל ביזמתו ההתנדבותית,

אלא שהוטל עליו תפקיד של 'משוח מלחמה', שצריך להיות דווקא כהן [ולא יהושע או אחד הנשיאים] ואליעזר אביו כ'כהן גדול' איננו יכול לשמש כ'משוח מלחמה'.

[פירוש זה אין חשש-הסכנה שפינחס עלול להיטמא לחללי-המלחמה, כי ה'משוח-מלחמה' כלל איננו יוצא עמהם לחזית ...

כי כל תפקידו של 'משוח-מלחמה' הוא, רק לדבר אל העם לפני הקרב ולהכניס בהם מוטיבציה להלחם ללא חת. [רמב"ם פ"ז ממלכים ה"ג]

מהי א"כ חולשת פירוש זה [ששמוהו לסוף]?

- התלמיד בן חמש למקרא עדיין לא למד כלל את דין 'משוח מלחמה'!
- 'משוח מלחמה' תפקידו להזהיר שמי שירך לבבו ילך וישוב לביתו, אבל במלחמת מדין 'וימסרו' – בעל כרחם, אין להם אפשרות לחזור!...
- 'משוח מלחמה' תפקידו להכריז על מי שבנה בית או נטע כרם – דברים שלא היו שייכים בהיותם במדבר בטרם נכנסו לארץ...

לכן נזקק גם לפירושים הקודמים!

